

The Relationship between the Government and the People based on Constitutional Rights in the Islamic Republic of Iran Facing Corona

Seyyed Mohammad Reza Mahmoudpanahi*

Abstract

The pattern of relations between the government and the nation in religious democracy in the face of pervasive disasters such as the corona is different from the model of liberal democracy. In this model, based on the two pillars of the republic and the Islam in the Iranian constitution, the government manages and directs the spiritual and worldly affairs of society based on the will and vote of the people within the framework of the laws and teachings of revelation. Unlike liberal and capitalist systems, in which material affairs and interests are original and human rights and welfare policies are secondary, and these policies are adopted to maintain the system, in the Islamic Republic system, human rights and welfare policies will be given real authenticity and priority, and will not lead to the dual rule of Islam or the republic in the face of pervasive crises such as the corona. In this research, the principles governing the relationship between the government and the nation in the Constitution of the Islamic Republic of Iran in the face of the corona are obtained by analytical-descriptive method and the use of library resources. Based on the findings of this study, the principles of dignity, equality and non-discrimination, freedom, welfare and security, citizenship rights and the rule of law in the Constitution of the Islamic Republic are guided by the Pouvoir Constituant of Velayat-e-Faqih, which

* Assistant Professor, Payame Noor University, Tehran, Iran, dr.mahmoudpanahi@gmail.com

Date received: 11/07/2021, Date of acceptance: 01/11/2021

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

protects and strengthens the mutual rights of nation and state in the face of Coronavirus (COVID-19).

Keywords: Sovereignty, constitutional rights, Pouvoir Constituant, Nation, Corona virus.

مناسبات حاکمیت و مردم بر پایه حقوق اساسی در ج.ا.ا. در مواجهه با کرونا

سید محمدرضا محمودپناهی*

چکیده

الگوی مناسبات بین حاکمیت و ملت در مردمسالاری دینی در مواجهه با بلایای فراگیری نظیر کرونا متمایز از الگوی لیبرال دموکراسی است، در این الگو بر اساس دو پایه جمهوریت و اسلامیت در قانون اساسی ایران، حاکمیت بر اساس خواست و رای مردم در چهارچوب قوانین و آموزه های وحی، امور معنوی و دنیایی جامعه را مدیریت و راهبری می کند. بر خلاف نظام های لیبرال و سرمایه داری که در آن ها امور مادی و منفعت اصالت دارد و سیاست های حقوق بشری و رفاهی فرعی هستند و این سیاست ها برای حفظ سیستم اتخاذ می شوند، در نظام جمهوری اسلامی سیاست های حقوق بشری و رفاهی اصالت و اولویت واقعی خواهد یافت و برای مواجهه با بحران های فراگیری نظیر کرونا به حاکمیت دوگانه اسلام یا جمهوری منجر نخواهد شد. در این پژوهش، اصول حاکم بر مناسبات حاکمیت و ملت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با کرونا با روش تحلیلی - توصیفی و استفاده از منابع کتابخانه ای بدست می آید. بر اساس یافته های این پژوهش اصول کرامت، برابری و عدم تبعیض، آزادی، رفاه و امنیت، حقوق شهروندی و حاکمیت قانون در قانون اساسی جمهوری اسلامی تحت هدایت قوه تعدیل کننده ولایت فقیه است که موجب حفظ و تقویت حقوق متقابل ملت و دولت در مواجهه با ویروس کرونا خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: حاکمیت، حقوق اساسی، ملت، کرونا، قوه تعدیل کننده.

* استادیار، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، dr.mahmoudpanahi@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۲۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۱۰

۱. مقدمه

شیوع گسترده ویروس کرونا جامعه بشری را با وضعیتی متفاوت از دیگر حوادث طبیعی یا جنگ روبرو و ضعف دولت ها را علنی کرده است، نه دولت ها و نه ملت ها به تنهایی قادر به دفع این بلا ی فراگیر نیستند. در این بین که حفظ بقای هر فرد انسانی به عنوان اصل ترین خواسته در معرض خطری جدی و سهمگین قرار گرفته، نوع مناسبات مردم و حاکمیت در نظام های سیاسی اهمیت فوق العاده ای خواهد یافت، زیرا کووید ۱۹ موجب توزیع نابرابر و نژادپرستانه امکانات بهداشتی و بی عدالتی اقتصادی و شغلی شده است. این بحران بزرگ که زمانه ما را به دو دوره پیشا کرونا و پسا کرونا تقسیم نموده و موجب کوچک شدن اقتصاد و از بین رفتن میلیون ها شغل شده است، عیار نظام های ماتریالیست سکولار غربی و نظام مردم سالاری دینی را مشخص می کند. دولتمردان دموکراسی غربی با شعار لیبرالیسم و دموکراسی بر مردم خود مسلط هستند و باید بین منافع سرمایه داری و رضایت عموم مردم به سختی جمع کنند، مسوولین در جمهوری اسلامی بر دو بنیاد اسلام و جمهوریت حکومت می کنند، این نظام در جهت عکس نظام های غربی بجای لیبرالیسم، دین را با دموکراسی به عنوان شیوه ای از حکمرانی ممزوج و نوعی از مردمسالاری دینی را تاسیس نموده است که علاوه بر انگیزه های دنیوی به ارزش های الهی سیاسی هم باور دارد، این باورها در قانون اساسی به عنوان متن ترسیم کننده حقوق شهروندی و حدود اقتدار حاکمیت مندرج شده است. در شرایطی که به موجب نظام بین المللی حقوق بشر، انسان قرن بیست و یکم دارای حق ذاتی نسبت به حقوق بشر است و دولت ها مکلف به رعایت کامل آن با رعایت اصول حیات و بقا و همچنین امنیت و ثبات کشورها در چهارچوب حقوق اساسی داخلی شده اند، به دلیل گره خوردن حق بر سلامت و بهداشت عمومی با دیگر حق های بشری، استفاده از نظام تعلیق در پوشش حفاظت از حق بر سلامت در وضعیت فوق العاده کرونا، تحقق حقوق مزبور را با چالشی مضاعف مواجه نموده است و موجب تعلیق حق های بشری در وضعیت اضطراری کرونا شده است (پشمی، ۱۳۹۹: ۱۱۱). تحقق حق بر سلامت با تعلیق حق های دیگر افراد شرایط اصطکاک میان حق بر سلامت با سایر مصادیق حقوق افراد جامعه را فراهم نموده است، در این پژوهش اصول حمایتی مستحکم حقوق اساسی برای مواجهه با ویروس کرونا در مردمسالاری دینی در متن قانون اساسی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱.۱ پیشینه پژوهش

در خصوص پیشینه موضوع تحقیق آثار مرتب‌بندی وجود دارد؛ در تحقیقی با عنوان «بررسی حقوق شهروندی در وضعیت بحران مطالعه تطبیقی حقوق ایران، فرانسه و آمریکا»، به روش تطبیقی اصول حقوق شهروندی و حقوق بشر را در زمان بحران بررسی می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که برای حراست از حقوق شهروندان به یک قانون کامل‌تر و جامع‌تر در این زمینه نیاز مبرم است (فغان نژاد و نوری، ۱۳۹۱: ۶۹). در مقاله «طیف سنجی رویکرد مطبوعات سیاسی در قبال عملکرد دولت در دوران شیوع بیماری کرونا در ایران» رویکرد روزنامه‌های سه جناح سیاسی اصلاح‌طلب، اصول‌گرا و میانه‌رو، نسبت به عملکرد دولت در مورد بحران کرونا، پردازش شده است (بخت‌ور و مقصودی، ۱۳۹۹، ۳۱). هم‌چنین در پژوهش «بحران کرونا و بازاندیشی فرهنگی در ایران» پیامدها و تأثیرات فرهنگی بحران ویروس کرونا در ایران مورد بررسی قرار گرفته است، بر اساس استدلال نگارنده مجموعه عواملی نظیر انفجار اطلاعات و دانش، آشنایی‌زدایی، بازاندیشی در نظام اولویت‌ها، دیجیتال‌شدن مضاعف، افزایش توانش تطبیقی، افزایش تقاضای اجتماعی برای دانش، و در نهایت افزایش سوژگی و عاملیت، موجب شکل‌گیری گفتمان بازاندیشی شده است (فاضلی، ۱۳۹۹، ۲۷). از دیدگاه نوشتار «مسئولیت اقتصادی دولت در برابر کرونا» دولت موظف است افزون بر فراهم کردن زمینه‌های لازم برای راه‌اندازی و هدایت صحیح کمک‌های مردمی، با تخصیص منابع به کمک این گروه از مردم بیاید و باید در تمام تصمیم‌گیری‌های بیماری کرونا به پیوست اقتصادی توجه داشته باشد (مقصودی، ۱۳۹۹، ۵۶). بار تغییرات اجتماعی کرونا از نظر نگارنده مقاله «کرونا، بازگشت به خانه و برآمدن الگوی نوظهور زنان خانه‌دار مجازی» به عهده مردم است، کرونا در دو موج پیاپی نهادهای اجتماعی عمده سنتی و مدرن در ایران یعنی هیئت‌ها، مساجد و مناسک دینی و به‌تدریج خیابان و رستوران‌ها و پارک‌ها و سینماها و کافه‌ها را به تعلیق در آورد و و بار تداوم امر اجتماعی و فرهنگی و حتی آموزشی را بر دوش دو نهاد فضای مجازی و خانه قرار داد. لذا، موجب بازگشت غیرسنتی به خانه و ظهور خانه فعال در کرونا، انسان آمیخته به تکنولوژی و ظهور نسل تازه‌ای از زن ایرانی پسا‌سنتی و پسا‌مدرن شد (بادامچی و البرزی، ۱۳۹۹، ۱۸۳). هم‌چنین نویسنده مقاله «بحران ویروس کرونا» معتقد است که دولت‌ها و کشورهایی که با مدیریت صحیح و با درایت حاکمان آن‌ها از بحران بهداشتی عبور کنند،

صدمه اقتصادی کمتری خواهند دید و کشوری که به جای حل بحران، راه انکار یا تصمیم اشتباه بگیرد، صدمه اقتصادی بیشتری خواهد دید (پیشوائی، ۱۳۹۹، ۵).

در کلیه آثار پژوهشی ارزنده فوق، به کرونا و وظایف اقتصادی دولت و تکالیف مردم پرداخته شده، اما مواجهه با کرونا از منظر حقوق اساسی مردم و حاکمیت مورد بررسی قرار نگرفته است،

۲. ابعاد بحران کرونا

شیوع ویروس کرونا جدیدترین نمونه بحران شناخته شده در جغرافیای انسانی است که دارای ابعاد بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی است. امروزه بیشتر کشورها سیاست های فاصله اجتماعی را دنبال می کنند، برخی کشورهای اروپایی رویکرد منزوی کردن افراد آسیب پذیر را ترجیح دادند تا بقیه مردم برای رسیدن به مصونیت گله ای با خطر عفونت روبرو شوند. در آسیا، بر روی افراد آلوده متمرکز شده و از استراتژی آزمایش انبوه پیشگیرانه برای شناسایی عفونت در اوایل و جدا کردن افراد آلوده از بقیه مردم پیروی کردند. کاهش میزان تماس های اجتماعی، منع تعاملات اجتماعی، اعلام الزام ماسک در فضاهای عمومی و همچنین تعطیلی کسب و کارهای غیر ضروری برای کنترل زنجیره انتقال و اجبار مردم به واکسینه شدن بوسیله واکسن هایی که فقط تاییدیه اضطراری گرفته اند از دیگر تصمیمات دولت ها در مواجهه با کرونا است که آزادی ها و رفاه شهروندان را تحت تاثیر قرار داده است و این بحران مطمئناً برای مدت طولانی مردم و دولت ها را به خود مشغول خواهد کرد (Brinks & Ibert, 2020: 287). بحران ناشی از ویروس کوید ۱۹، تأثیر منفی فوق العاده ای بر تمام اقتصادهای بزرگ دنیا، بیکاری میلیون ها نفر، خسارات سنگین برخی صنایع مانند ایرلاین ها، هتل ها و جهانگردی، بورس سهام و سود شرکت های تجارت الکترونیکی داشته است (Günther, Gleißner, & Walkshäusl, 2020, 83). همچنین، همه گیری کوید-۱۹ بحران اجتماعی تأثیرگذار بر تمامی ابعاد زندگی انسان ها را متأثر ساخته است، تغییر رویکرد در بستر سیستم تعاملات اجتماعی باعث دگرگونی اساسی در تعاملات روزمره افراد شده است. در سیستم سازمانی برخی شرکت های متفع و برخی زیان دیده اند و کنش سازمانی برخی نهادها به داخل منازل کشیده شده است. در نظام جامعه نیز تغییرات مهمی در زمینه اقتصادی، ظهور قوانین جدید در بسیاری از ابعاد زندگی شهروندان، تحوّل

عمیق در زمینه باورهای دینی، تغییر رویه در شیوه آموزشی، توجه ویژه به علوم تجربی و تمرکزگرایی در حوزه سیاست را تجربه نموده است (شفیعی سیف آبادی و باقری دولت آبادی، ۱۳۹۹: ۵۵).

اصول نظام حقوق شهروندی از هر کشوری به کشور دیگر و هر جامعه‌ای به جامعه‌ی دیگر بر اساس عوامل متعددی همچون دین، مذهب، اعتقادات، آداب و رسوم، وضعیت جغرافیایی و وضعیت اقتصادی متفاوت است. فصل سوم قانون اساسی ایران به صورت خاص به حقوق ملت اختصاص داده شده و تکالیف و حقوق شهروندان در دیگر فصول نیز لحاظ شده است. اما، در زمان بحران اصول حقوق شهروندی و حقوق بشر و مناسبات صحیح حاکمیت و مردم در معرض خطر قرار می‌گیرد (فغان نژاد و نوری، ۱۳۹۱: ۶۹)؛ زیرا، با افزایش ضریب شهرنشینی و تبادلات اقتصادی-تجاری، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بین شهرهای جهان، زمینه شیوع اپیدمی‌ها بیشتر شده است، این موضوع می‌تواند سطح استقلال، اختیارات و حاکمیت را متاثر سازد و با تبدیل شدن به بحرانی، آثار ویژه‌ای بر قدرت و سطح تحمل یا تاب آوری مردم داشته باشد. حق بقاء و زندگی برای مردم در دوره مبارزه با بیماری کرونا یک حق فردی و جمعی است که بر حاکمیت دموکراتیک، یک‌پارچگی ملی و وابستگی متقابل همه حقوق مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی شناخته شده بین المللی تأکید دارد. کرونا ویروس، علاوه بر همه پیامدهای اجتماعی-اقتصادی، روشن کرد که واقعیتی کاملاً مادی با سیستم‌های اخلاقی و سیاسی، وابستگی متقابل شدیدی دارد و باعث شد افراد علاوه بر حفظ حقوق فردی، به دنبال سلامت بستگان و دیگر ساکنان هم باشند. در اغلب کشورها، سازمان‌ها و نهادهای مدنی و شهری، رایزنی‌ها و اقدامات گوناگونی مرتبط با حفظ سطحی از توانمندی و قدرت اجتماعی-اقتصادی مردم آغاز و به نتایج موثری دست یافته‌اند. تأثیرات این بحران بر شرایط و کیفیت زیست بستگی زیادی به شرایط و سطح تاب آوری اجتماعی-اقتصادی و حاکمیتی داشته و حمایت از حقوق مردم، تقویت همبستگی و انسجام محلی-ملی راه‌حل اساسی مواجهه با این بیماری و بحران ناشی از آن است که به سلامتی اکثریت و نه سود اقتصادی اقلیتی از افراد جامعه می‌انجامد (فنی، ۱۳۹۰، ۲۱۱).

لذا، کرونا آثار و پیامدهای زیادی بر وضعیت زندگی افراد و دولت‌ها داشته و لاجرم موجب تعلیق آزادی‌های افراد، ایجاد شرایط اضطراری و دخالت‌های بیشتر دولت در

محدوده فعالیت های افراد را فراهم می سازد، در ادامه به این مساله خواهیم پرداخت که در قانون اساسی نظامی با مختصات مردم سالاری دینی چگونه این روابط بر مسیر ضابطه مند و صحیح پایدار خواهد ماند و به همبستگی و انسجام محلی - ملی و حفظ حقوق مردم در مواجهه با اپیدمی کرونا خواهد انجامید.

۳. حقوق اساسی در مردم سالاری دینی

مفهوم مردم سالاری دینی برداشتی از اسلام است که بر جنبه های سیاسی اسلام به عنوان دینی جامع و کامل و نقش مردم در امور سیاسی جامعه دینی تأکید دارد. در مردم سالاری دینی حکومت در برابر عامه مردم پاسخ گو و هرگونه نابرابری در تمامی عرصه ها اعم از سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مطرود است و حق اظهار نظر و مشارکت سیاسی، مدارا با مردم، تلاش در جهت تامین منافع عامه، پاسخگوئی، شفافیت، برابری و عدالت به رسمیت شناخته شده است (بخشایش اردستانی و دشتی، ۱۳۹۲، ۱۴۳). مردم سالاری دینی حقوق اساسی مردم را اعم از اصل حاکمیت مردم، اصل حاکمیت اسلام و قوانین الهی، اصل حاکمیت قانون، اصل برابری، و نفی تبعیض، اصل کرامت و آزادی، اصل عدالت و مسولیت، و اصل استقلال و امنیت را به عنوان جوهر دموکراسی در چارچوب قوانین الهی پذیرفته است (MirAhmadi, 2019, p15-21). مردم سالاری دینی، به جنبه های سیاسی اسلام پرداخته است و بر نقش مردم در امور سیاسی جامعه دینی تأکید دارد و تنها مدل حکومتی است که در آن، مشروعیت دینی و مشروعیت سیاسی با هم جمع شده است. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز جمهوری بودن نظام سیاسی کشور را به طرق مختلف تضمین کرده و اصل تفکیک قوا، محوریت مردم در شکل گیری نظام و نیز اداره امور کشور به اتکای آرای عمومی مورد پذیرش قرار داده و تمهیداتی را برای تحدید قدرت دولت، محو استبداد، نهادینه کردن آزادی، مقابله با فساد و سوء استفاده از قدرت، پیش بینی کرده است (رهبر و مقدمی، ۱۳۹۰، ۱۸۳). در مردم سالاری دینی مثل دیگر دموکراسی ها، حقوق شهروندی بعنوان قواعد تنظیم مناسبات حاکمیت و مردم؛ نظیر آزادی بیان، آزادی مطبوعات، لزوم مشارکت در امور سرنوشت ساز که رعایت آن ها منجر به توزیع عادلانه قدرت، ثروت و اطلاعات می شود و رابطه افرادی را که در یک محدوده جغرافیایی زندگی می کنند، با حاکمیت مشخص می سازند، مشروعیت دارد؛ زیرا

مناسبات حاکمیت و مردم بر پایه ... (سید محمد رضا محمودپناهی) ۱۶۹

علاوه بر تایید این حقوق در اصول قانون اساسی با استناد به دلیل عقل در امور امضایی و اصل اباحه در اموری که ممنوعیت صریح شرعی ندارند و با توجه به ضرورت پرهیز از قاعده سد ذرایع، رعایت حقوق شهروندی مشروع و مطابق با حق الناس تلقی می‌شود (پورسعید و توتونچیان، ۱۳۹۹، ۴۰).

در مواجهه با بحرانی نظیر پاندمی کرونا بعنوان شرایط بحرانی و اضطراری محتمل است که برخی اصول حقوق شهروندی و حقوق بشر و قواعد مناسبات صحیح حاکمیت و مردم به منظور مقابله با شیوع ویروس در معرض خطر تعلیق قرار گیرد. چون دولت‌ها از امکانات و ابزارهای قدرت برخوردار بوده و عدم کنترل آن ممکن است موجب بروز مفسده و سوء استفاده از قدرت گردد، برای ایجاد توازن بین موقعیت افراد جامعه و شهروندان با ابزار و امکانات اعمال قدرت حاکمه، وجود اصول حقوقی در قانون اساسی در دفاع از افراد و شهروندان جامعه در مقابل حاکمیت و قدرت عمومی، و از سوی دیگر قوانین اقتداربخش به حاکمیت برای مقابله با برهم‌زنندگان نظم جامعه حیاتی است تا هم ضامن آزادی‌ها و حقوق شهروندی قانونی افراد و هم حفظ امنیت، کرامت و حیثیت شهروندان در برابر متعرضان و افراد مغرض بویژه در مواجهه با تهدیدات و بحران‌ها گردد (فیروزیان حاجی، ۱۳۹۷، ۱۶۵).

در راستای ایجاد این توازن در اوضاع عادی یا در مواجهه با شرایط بحرانی، در فصل قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان نظام مردمسالاری دینی، اصولی حمایتی برای تضمین حقوق ملت اختصاص درج گردیده که رعایت این اصول در شرایط عادی و استثنایی نظیر مواجهه با کروناویروس می‌تواند هم حقوق و هم تکالیف ملت و حاکمیت را به محدوده مصالح و منافع ملی برساند.

۴. اصول حقوق اساسی در مواجهه با اپیدمی کرونا

شیوع کروناویروس چارچوبی برای اعلام وضعیت اضطراری توسط دولت‌ها و خطر محدودیت بیش از حد حقوق بنیادین مردم را فراهم آورده است. کشورها معمولاً برای مواجهه با بحران، ستاد یا سازمانی کارآمد برای مدیریت بحران ایجاد کرده‌اند. در ایران نیز در مردادماه ۱۳۹۸، قانون مدیریت بحران مورد بازنگری قرار گرفت و به تصویب رسید. اما در ماجرای کرونا نهاد جدید «ستاد ملی کرونا» به پشتوانه مصوبه شورای عالی امنیت برای

هماهنگی اجرایی بین دستگاه‌های مختلف حکومتی، به اقتضای ضرورت تاسیس شد که در مواردی بر اساس عنصر «ضرورت و اضطرار»، قوانین و مقررات را تقیید، تخصیص، تعلیق و هنجارسازی کرده است. قواعد ثانویه ای نظیر ضرورت، اضطرار، عسر و حرج و برخی قواعد حاکم دیگر مثل قاعده لاضرر باعث انعطاف پذیری و انطباق پذیری نظام‌های حقوقی با شرایط جدید و مستحدث می شوند. مدیریت کرونا در خصوص مناسبات مردم و حاکمیت روشن ساخت که علیرغم ارزشمندی اصل تفکیک قوا و فایده مندی تکثر آراء، وحدت دولت و یکپارچگی حکومت برای اداره کشور، یک ضرورت است (سیمایی صراف، ۱۳۹۹: ۱۶۳). اما، اصول حمایتی حاکم بر روابط حاکمیت و مردم در قانون اساسی که می تواند نقض یا تعلیق نهادها، روندها و فرآیندهای قانونی در مواجهه با اپیدمی کرونا جز در موارد خیلی ضروری و حیاتی را محدود نماید و کشور را به سمت وحدت و یکپارچگی سوق دهد، در ادامه مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۱.۴ ولایت اصل متوازن کننده

طبق اصل اول قانون اساسی نوع حکومت در ایران، «اسلامی» و در عین حال «جمهوری» است، ویژگی دینی این نوع مردمسالاری تعارضی با حقوق اساسی ملت ندارد، چون دین و حقوق اساسی بشر می توانند رابطه موافق و هماهنگی داشته و اغلب می توانند تقویت کننده یکدیگر باشند. دین در پیشبرد احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی نقش اساسی دارد. ضروریاتی اخلاقی مانند «زندگی هیچ انسانی را نگیرد» یا «شما نباید دزدی کنید» که در کلیه ادیان اصلی جهان یافت می شود، الهام بخش قوانین اساسی ای بوده که توسط انسان ساخته شده است (دیولف و پک کو، ۱۳۹۸: ۴۹)، بویژه در دین اسلام که همه شئون فردی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و دیگر عوامل سعادت و پیشرفت مادی و معنوی انسان و حقوق و آزادی‌های او در جامعه را در نظر گرفته و به رفع آن‌ها کوشیده است (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۲۱، ص ۱۷۶). حق قانونگذاری مردم هم در دوره مشروطیت هم در جمهوری اسلامی، بر مبنای دین اسلام بوده است و این که در قانون اساسی ذکر شده است که قوانین نباید مغایر با اسلام باشند، ضد دموکراسی نیست، زیرا بنا به انتخاب مردم قوانین باید در چارچوب اصول کلی اسلام وضع شوند و «عمده در مسئله دموکراسی همین است که در مرحله اجرا این مردم خودشان باید باشند که مجری

قانون باشند» یا مجری قانونی که خود وضع کرده‌اند یا مجری قانونی که به وسیله وحی الهی وضع شده است (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۲۴، ص ۳۳۲).

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با درج معیارهای پیش بینی مشارکت همه جانبه مردم در انتخابات، رعایت تساوی همه افراد در مقابل قانون، آزادی های اساسی مردم، حقوق اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و قضایی و معیارهای دینی بودن نظام، نشان داده که مردم سالاری مورد قبول آن، مردم سالاری دینی است و ایجاد هماهنگی بین حاکمیت دینی و مردم سالاری در آن، مورد توجه بوده است. ناهماهنگی قوای سه گانه حاکمیت در مواجهه با مشکلات و بحران ها در پاره ای موارد شکل بحرانی به خود می گیرد و کارآمدی سیستم های سیاسی را تحت تاثیر قرار می دهد. در مردم سالاری دینی برای مهار تعارض بین قوا اصل متوازن کننده یا تعدیل کننده ولایت و رهبری فقیه جامع الشرایط در فصل هشتم قانون اساسی گنجانده شده است. قوه تعدیل کننده (Pouvoir Constituant) نهادی فرادست است که برای وحدت، توازن و تعادل بخشی بین فعالیت نهادهای اساسی قوای سه گانه حکومت به وجود می آید و حقوق و آزادی های شهروندان و سامان بخشی به نظام سیاسی را تضمین می کند. مقام رهبری از طریق نظارت تشریعی در مصوبات مجلس به کمک شورای نگهبان و نظارت تنفیذی بر قوه مجریه و نظارت قضایی بر قوه قضاییه وظایف تعدیلی و توازن بخشی خود را انجام می دهد و از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام اختلاف مجلس و شورای نگهبان را حل می کند و با وضع سیاست های کلی نظام نحوه تعاملات قوای حاکم را ترسیم می نماید (خسروی، ۱۳۹۸: ۱۳). طبق اصل ۱۱۰ قانون اساسی تنظیم روابط قوای سه گانه و حل و فصل معضلات نظام که از طریق عادی قابل حل نیست در صلاحیت مقام رهبری قرار دارد. این جایگاه می تواند در مواجهه با اپیدمی کرونا که معضلی اضطراری و فراگیر است، دستگاه های اجرایی تقنینی و قضایی را متحد و منسجم نماید و از تعارض بین قوا و ائتلاف مصالح مردم جلوگیری و مدیریت بحران کرونا در سطح کلان را از طریق شورای عالی امنیت ملی یا احکام حکومتی و تنظیم و ابلاغ سیاست های کلی نظام پیشگیری کند.

۲.۴ اصل جمهوریت و نظارت مردم

نوع نظام سیاسی ایران طبق اصل اول قانون اساسی «جمهوری» از گونه مردم‌سالاری دینی است که کلیه مسئولین آن مستقیم یا با واسطه توسط اکثریت مردم انتخاب می‌شوند، طبق اصل ۶ قانون اساسی امور کشور باید به اتکاء آراء عمومی اداره شود و در اصل ۵۶ و بند ۸ اصل سوم حق تعیین سرنوشت و حاکمیت ملت به رسمیت شناخته شده است. مولفه حضور و نظارت موثر مردم در حاکمیت، هم زمینه تحقق عملی و مقبولیت عام نظام دینی مردمسالار را فراهم می‌نماید و هم بر عملکرد مسئولین در مواجهه با بحرانی نظیر شیوع کرونا اثرگذار است. از دیدگاه امام خمینی (ره)، مردم، نقش اساسی در نظام سازی، بقای نظام و مشروعیت بخشی به حکومت دارند و «سرنوشت هر ملتی به دست خودش است» (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۶، ۱۱). بین مشروعیت دینی و مشروعیت مردمی و قانونی حکومت رابطه‌ای طولی وجود دارد، یعنی در مقام ثبوت مشروعیت دینی، جوهره اصلی شکل‌گیری حکومت اسلامی و در مقام اثبات مشروعیت مردمی و قانونی در ذیل مشروعیت دینی و برای عینیت یافتن یا تحقق حکومت است (سردارنیا، ۱۳۹۲، ۳۹). به نظر مطهری، دموکراسی بودن حکومت در تعارض با اسلامی بودن حکومت نیست چون دموکراسی مربوط به شکل و روش اداره حکومت است، یعنی مردم حق دارند که سرنوشت خودشان را خودشان در دست بگیرند و این با التزام و تعهد به اسلام منافاتی ندارد (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۲۴، ۳۳۱). در فلسفه سیاسی اسلام، «مقام واقعی حکمران امانت‌داری و نگرهبانی حقوق مردم است» (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۱۶، ۴۴۸).

اصول ۱۹ تا ۴۲ قانون اساسی با ذکر انواع حقوق مدنی، سیاسی و قضائی ملت وجه الضمان بسیار قوی را در مقابل قدرت فائقه حاکمان مقرر نموده است. شهروندان علاوه بر قدرت انتخاب مقامات حکومتی، به موجب اصول ۲۶ و ۲۷ قانون اساسی، با اعمال آزادی بیان و اظهار نظر از طریق احزاب، تشکل‌ها، انجمن‌ها و راهپیمایی‌ها، سازمان‌های غیر دولتی و نظایر آن‌ها بر اقدامات و فعالیت‌های مقامات و نهادهای دولتی در مواجهه عاقلانه و سریع با اپیدمی کرونا به منظور کاهش تلفات، حمایت از بیماران کرونایی و واکسیناسیون مطمئن نظارت مستمر دارند.

۳.۴ اصل حاکمیت قانون

حاکمیت قانون، به مفهوم تحدید قدرت خودسرانه دولت به منظور حفظ حقوق و آزادی‌های بنیادین فردی و فصل مشترک اصول حاکم بر نظام‌های دموکراسی در مسیر تحقق دولت قانون‌مدار و بنیان نظام‌های حقوق بشری مردم‌سالار است. چون حاکمیت قانون منجر به برقرار نظم حقوقی می‌شود که یکی از مولفه‌های برقراری نظم اجتماعی و توسعه سیاسی است. همچنین، حاکمیت قانون می‌تواند محرکی برای دستیابی به رشد و توسعه فراگیر و حسن عملکرد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشورها باشد (نصیری خلیلی و دیگران، ۱۳۹۹: ۹۷). در مردم‌سالاری دینی نیز حکومت بر اساس قانون اداره می‌شود، طبق اصل ۷۱، ۷۲، ۹۶ و ۱۷۰ کلیه مصوبات مجلس حتی در شرایط اضطراری و استثنائی باید مطابق قانون اساسی و مصوبات دولت و قوه مجریه بر طبق قوانین موضوعه باشد. چون بر اساس مولفه قانون، زمینه حفظ و تداوم نظام مردم‌سالار دینی در مقابل آنارشی و بی‌نظمی فراهم می‌گردد. دولت در نظریه مردم‌سالاری دینی برخاسته از تمایلات نفسانی افراد نیست، بلکه، حکومتی مبتنی بر قوانین اسلام است، زیرا «حکومت قانون خدا، بهترین شکل از دموکراسی و دموکراسی به معنای واقعی است» (امام خمینی، صحیفه نور، ج ۵: ۳۵۳).

حکومت اسلامی در قوای سه‌گانه مقننه، مجریه و قضائیه، در چارچوب قوانین و موازین اسلامی قرار دارد و مشروط به احکام اسلامی است (منتظری، ۱۳۷۹، ج ۲، ص ۳۳۳). اراده الهی در اسلام در قالب شریعت قرار می‌گیرد و «شریعت یعنی مناسبت‌های حقوق اسلامی که یکی از ویژگی‌های طرز تفکر اسلامی را درباره قدرت تشکیل می‌دهد. شریعت به هیچ دولت، عرف و تصمیم سیاسی مربوط نیست و بر اساس مجموعه‌ای تفسیری و اجتهادی استوار است و مدام در حال گسترش و اکتشاف می‌باشد.

بنابراین، حاکمیت مقررات دین اسلام و قوانین موضوعه بشری که مغایر با قوانین اسلامی نیست، بعنوان اصل بنیادین حقوق عمومی در قانون اساسی و پیش‌بینی شرایط بحرانی در مواجهه با اپیدمی کرونا که با محدودیت‌های اجباری و ضرر و زیان‌های اقتصادی و جانی افراد همراه بوده است، موجب پیشگیری از آنارشی و هرج و مرج و حفظ نظم و حقوق مردم در این محدودیت‌ها خواهد بود.

۴.۴ اصل رفاه، برابری و عدم تبعیض

طبق اصل بیست و نهم و بند اول و سوم از اصل سوم قانون اساسی برخورداری از رفاه و تأمین اجتماعی، خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت های پزشکی به صورت بیمه و غیره، حقی همگانی است و دولت موظف است طبق قوانین خدمات و حمایت های لازم و محیط مساعد رشد جامعه و آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه افراد کشور را تأمین کند. همچنین طبق اصل نوزدهم و بند نهم اصل سوم قانون اساسی مردم ایران از هر قوم و قبیله، جنس و نژاد و زبان و مذهبی از حقوق مساوی برخوردارند و دولت موظف به رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمام زمینه های مادی و معنوی است. اصل برابری یکی از محوری ترین پایه های دموکراسی است که در مردمسالاری دینی نیز در متن قانون اساسی قابل مشاهده است و نقش مهمی در مواجهه با بحران کرونا و پیامدهای آن خواهد داشت. این مولفه، زمینه مشارکت سیاسی حداکثری همه اقشار و طبقات را در نظام مردمسالار دینی در مقابل دشمنان داخلی و خارجی فراهم می کند. پذیرش مشروعیت دولت در ابعاد چهارگانه تعلق سیاسی، تعهد سیاسی، تایید حقانیت و نفع عمومی، مستلزم ترمیم و تقویت احساس برابری مشارکتی، برابری توزیعی، برابری فرصتی و برابری قانونی است (یوسفی، ۱۳۸۳: ۶۵). جامعه عادل و متعادل، جامعه ای است که قانون مساوات بر آن حکمفرما باشد و در آن جامعه،

اولاً امکانات مساوی برای همه افراد فراهم می کند و ثانیاً با عدالت رفتار می کند، جامعه ای که از نظر امکانات مساوی، همانند دندانهای شانه باشند و از نظر کسب امتیازات بر اساس استعداد و تلاش متفاوت باشند، همانطور که در صدر اسلام غلامان و غلامزادگان دانشمند و متقی به سیادت و بزرگواری رسیدند و شخصیت های نالایق به خاک ذلت نشستند، یعنی اسلام به تقدم مصلحت جامعه بر مصلحت فرد قائل و امتیازات طبقاتی را لغو کرده است، اما نظام اجتماعی اسلام حقوق و امتیازات واقعی افراد را هم نادیده نمی گیرد (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۲۵، ص ۲۵۵-۲۵۷).

تحقق اصل برابری به مثابه اصل هنجاری بنیادین در قوانین اساسی نوین ثمره مبارزات خونین در طول تاریخ بشری بوده و از قدیمی ترین و پایاترین اصول حقوق عمومی محسوب می شود و در میان اصول حقوق موضوعه نیز دارای جایگاهی بسیار مهم است. امروزه تحقق برابری در تمامی زمینه ها اولویت نخست حکومت قانون است، برابری

درمقابل قانون و برابری در پرداخت هزینه‌های عمومی و گسترش اعمال برابری در تمامی روابط اجتماعی، حقوق قضایی لزوم اعمال تبعیض مثبت برای تحقق برابری موردنظر است (ویژه، ۱۳۸۳، ۲۱۳). قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان عالی‌ترین سند حقوقی تهیه، تنظیم و نگارش دیگر قوانین و اصول سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، روابط خارجی، ساختار و حدود قدرت سیاسی ضامن حقوق شهروندی بر پایه اصل برابری مردم است. قانون اساسی موکداً به حقوق اساسی مردم و ملت ایران توجه ویژه کرده و با تأکید بر اصل تساوی و برابری مردم در برابر قانون، از اعطای امتیازات واهی و غیر قانونی به طبقه یا قشر خاصی از مردم نهی کرده است. مطابق قانون اساسی شمول و اجرای قانون نسبت به همه افراد جامعه برابر است؛ اما برابری حقوق و تکالیف افراد یک اجتماع در شرایط مساوی به لحاظ عدم امکان ایجاد شرایط یکسان میسر نخواهد بود. یعنی در صورت یکسان بودن شرایط همه افراد ملت در شمول قانون، همه مردم در برابر قانون برابر خواهند بود (لطفی و دهقانیان، ۱۳۹۸، ۷۶۳).

بنابراین، نهادهای دولتی در تنظیم مقررات محدود کننده، درمان بیماران و تزریق واکسن بایستی در وهله اول برابری همه افراد و در مرحله دوم با تبعیض مثبت شانس واکسیناسیون ایمن را برای اقشار در معرض خطر بیشتر مثل پزشکان یا افراد مسن و امکانات درمان همه طبقات اجتماع اعم از دارا و ندار را فراهم نماید.

۵.۴ اصل آزادی، کرامت و حقوق شهروندی

حقوق بشر، حقوق شهروندی و دموکراسی لازم و ملزوم یکدیگرند و با هم تعامل دارند و در مردمسالاری دینی در چارچوب آموزه های اسلامی به رسمیت شناخته شده اند. رعایت اصل حاکمیت قانون و کرامت ذاتی انسان فصل مشترک اصول حاکم بر نظام های دموکراسی و موازین بین المللی حقوق بشر است، جمهوری اسلامی ایران به عنوان نظام مردم سالار دینی در بند شش اصل دوم بر رعایت کرامت انسانی تأکید کرده است. بر اساس این ماده قانونی، برای تأمین آزادی، برابری شهروندان و برادری بین آنان به عنوان اصول پایه‌ی حقوق بشر، لزوم رعایت کرامت ذاتی انسان رسمیت یافته است (حبیب زاده، ۱۳۹۸: ۳۵). همچنین، طبق اصل نهم قانون اساسی حفظ آزادی از وظایف دولت و آحاد ملت است، در اصل بیستم قانون اساسی هم دسترسی شهروندان به آزادی مورد حمایت قرار گرفته است،

حقوق شهروندی ایرانیان تحت عنوان حق برخورداری از تامین اجتماعی در اصل بیست‌ونهم، حق داشتن مسکن متناسب با نیاز در اصل سی و یکم، آزادی محل اقامت و مسکن اصل سی و سوم، حق تشکیل خانواده در اصل دهم، حق داشتن تابعیت ایرانی در اصل چهل و یکم، حقوق ویژه زنان در اصل بیست و یکم، مصونیت اشخاص از تعرض در اصل بیست و دوم، ممنوعیت تفتیش عقاید در اصل بیست و سوم، داشتن حریم خصوصی و ممنوعیت تجاوز و تجسس نسبت به آن در اصل بیست و پنجم، آزادی نشریات و مطبوعات در بیان مطالب در اصل بیست و چهارم، آزادی احزاب و سایر شکل‌ها در اصل بیست‌وششم و آزادی تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها در اصل بیست‌وهفتم تضمین شده است.

مولفه آزادی، زمینه انتقاد و بیان راه حل‌های جدید و متفاوت را در نظام مردم‌سالار دینی را در مقابل تعصبات، تحریف و استبداد رای فراهم می‌کند. اساس اسلام آزادی اجتماعی است یعنی اسلام هرگز به هیچ بنده‌ای اجازه نمی‌دهد که آزادی افراد دیگر را سلب کند. اسلام قانون عادلانه و بدون تبعیضی دارد، همه در مقابل این قانون تسلیم‌اند، همه در مقابل یکدیگر آزادند و هیچ کس حق ندارد که فرد دیگری را در مقابل شخص خودش تسلیم کند و او را منقاد شخص خودش قرار بدهد (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۲۵، ص ۱۷۶). لذا، آزادی انسانی یک واقعیت مقدس و بر پایه استعدادها، عواطف، گرایش‌ها و تمایلات عالی انسانی است و یا از مقوله ادراک‌ها، دریافت‌ها و اندیشه‌هاست، در آزادی تعقل، تفکر و نیز آزادی ابراز احساس‌ها و عواطف عالی‌انسانی شکی نیست (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۲۴، ص ۱۲۱)، افراد بشر هرچند از نظر تکوینی متفاوت، اما از نظر تشریحی و ایدئولوژی اسلامی متساوی و در برابر قانون برابر هستند (مطهری، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۳۸۴).

اصل کرامت، آزادی و حقوق بشر موجب می‌شود در مواجهه با کروناویروس از آزمایش واکسن کشورهای غربی در مرحله انسانی بر افراد جامعه اجتناب شود، دسترسی به درمان و امکانات بهداشتی برای آحاد جامع فراهم شود، در شرایط کساد بازار و از دست رفتن مشاغل مشکلات مالی مردم و تولیدکنندگان با مساعدت‌های مالی جبرانی شود، وام‌های بانکی امهال گردد و در دسترسی به واکسن حقوق افراد لحاظ گردد.

۶.۴ اصل عدالت و مسئولیت

مولفه عدالت، زمینه برقراری قسط و اجتناب از ظلم در رفاه، رسیدگی به تظلمات، توزیع امکانات، ثروت و بهداشت عمومی را در نظام مردمسالار فراهم می کند. در نظریه مردمسالاری دینی هدف نهایی از تشکیل جامعه سیاسی اقامه عدل است و دولت وظیفه دارد، در قلمرو اختیارات خویش، زمینه تکامل و توازن اجتماعی و دستیابی عادلانه هر کس به حق و حقوقش را فراهم سازد. رعایت حقوق متقابل بین حاکمیت و مردم، زمینه ساز تحقق عدالت بین آنها است (صادقی شاهدانی، ۱۳۹۶، ص ۶۵). قانون اساسی جمهوری اسلامی، امکان رسیدن به اهداف در زمینه عدالت در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، قضایی و اجتماعی را فراهم کرده است و در سه ساحت عدالت سیاسی، مانند: شایسته سالاری، دفاع از حقوق همه ی مسلمانان، نفی سلطه گری و سلطه پذیری؛ عدالت اجتماعی، مانند: حرمت انسان ها، آزادی بیان و عقاید و تساوی انسان ها اعم از زن و مرد، مسلمان و غیرمسلمان و اقوام مختلف در زمینه بهره مندی از حقوق؛ عدالت اقتصادی، مانند: بهره مندی برابر انسان ها از اموال عمومی، توزیع مساوی امکانات در سراسر کشور اسلامی. در عرصه اجتماعی، جمهوری اسلامی ایران به استقرار عدالت در اجتماع تاکید بسیار داشته و آن را بازتاب عدل الهی می شناسد. برای تأمین عدالت اجتماعی ایجاد نهاد شوراها طبق فصل هفتم و اصل صد و چهارم در واحدهای اداری، آموزشی و خدماتی پیش بینی شده است و تشکیل قوه قضائیه در فصل یازدهم و اصل صد و پنجاه و ششم قانون اساسی به منظور تحقق بخشی به عدالت پایه ریزی شده است (حاجیلویی محب، ۱۳۹۶، ۸۳).

مردمسالاری دینی نیز مستلزم ادامه مسیر عدالت خواهی، پر کردن شکاف های طبقاتی، از میان بردن تبعیض ها و ایجاد جامعه توحیدی بی طبقه است، «چون ماهیت این انقلاب ماهیت عدالتخواهانه بوده است» (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۲۴، ص ۱۷۴). در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران فقر و محرومیت یک امر طبیعی یا اجتناب ناپذیر نیست و دخالت در بازار برای رسیدن به اهداف جامعه آرمانی مبتنی بر عدالت اجتماعی ضروری تلقی شده است و بر پایه اقتصاد مختلط و دولت رفاه تنظیم شده است و هرچند از تعاونی ها و بخش خصوصی به عنوان بازیگران اقتصادی در کنار دولت یاد می شود اما نقش دولت در

مقابله با فقر و نابرابری اقتصادی پررنگ‌تر است، دولت باید سیاست‌های اقتصادی خود را اصلاح کند و به بخش خصوصی و تعاونی بیشتر بها بدهد (مهدویان، ۱۳۹۶، ۳۳).

از دیگر اصول قانون اساسی که بر تحقق عدالت در مناسبات بین مردم و حاکمیت حائز اهمیت است، اصل هشتم قانون اساسی یعنی «اصل امر به معروف و نهی از منکر» است. امر به معروف و نهی از منکر، حکمی دینی و قانونی است که به مثابه امکانی قانونی و شرعی برای «نظارت همگانی» باید در جامعه اسلامی به اجرا درآید تا زمینه اجرای صحیح مقررات مهیا گردد، امنیت برقرار شود، کسب و کار مردم رونق یابد، حقوق افراد تأمین شود و در سایه آن، نظام سیاسی کارآمد گردد. امر به معروف و نهی از منکر با تأکید بر اقامه عدل، نفی تبعیض، رعایت ارزش‌ها و هنجارهای دینی و جلوگیری از رواج و گسترش بدی‌ها و نیز تشویق خوبی‌ها و احیای معروف‌ها مصالح کلی را محقق و از مفاسد پیشگیری خواهد کرد. از یک سو، انسان‌ها بر اساس حقوق اساسی خود که مورد تأیید عقل و عرف و نیز قوانین هر جامعه‌ای است، در کلیه امور مربوط به خود آزاد هستند و از سوی دیگر، امر و نهی نیز از امور پذیرفته شده و عقلانی است که البته با آزادی اشخاص در تقابل می‌باشد. از این رو، امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یک هنجار دینی و یک امر واجب، افراد را با نقش خود در رابطه با تکلیف و حقوق آشنا کرده و آنان را موظف به رعایت انتظارات نقش می‌کند و این مهم، موجب می‌شود تا افراد وظیفه و تکلیف خود را انجام داده به سمت تشکیل جامعه‌ای سالم حرکت کنند؛ زیرا جامعه‌ای سالم است که در آن بین تکالیف و حقوق یک رابطه و همبستگی متقابل وجود داشته باشد (بسپج، ۱۳۸۷، ۱۰۹).

رعایت دستورات ستاد ملی کرونا از طرفی با محدودیت آزادی‌های فردی و کسب‌وکار همراه است، اما کرامت انسانی و حق حیات دیگر افراد جامع به این محدودیت‌ها گره خورده است و بدیهی است که اگر انسان‌ها زنده باشند می‌توانند از حقوق شهروندی نیز برخوردار گردند. لذا، اقشار مختلف موظف هستند این محدودیت‌ها را به دلیل حفظ مصالح عالی و نجات جان دیگر انسان‌ها بپذیرا باشند.

۷.۴ اصل استقلال و امنیت

دولت برای واکسیناسیون مردم در مقابل کرونا باید استقلال و امنیت ملی را در برابر دولت‌ها و شرکت‌های خارجی تولیدکننده واکسن تأمین نماید و اجازه ندهد واکسن‌های

غیرمطمئن بر روی مردم ایران آزمایش شود، زیرا بر طبق اصل نهم قانون اساسی، در جمهوری اسلامی ایران حفظ استقلال، وحدت و تمامیت ارضی کشور وظیفه دولت و آحاد ملت است و هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه ای وارد کند. واقعیت این است که مولفه استقلال، زمینه خود اتکایی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را در نظام مردمسالار دینی در مقابل قومیت گرایی و استعمار خارجی فراهم می‌کند. بر اساس اصول کلی و مبنایی دین اسلام یعنی نفی سلطه، عدم وابستگی حاکمیت، حفظ نظام و نفی سبیل؛ حفظ استقلال از اهداف عالی نظام مردمسالاری دینی - است که رعایت آن در قراردادها، اسناد و کنوانسیون‌ها میان تابعان حقوق بین‌الملل و در تعاملات بین‌المللی دولت با دول منطقه ای و فرامنطقه ای به عهده دولت و ملت است (غمامی و دیگران، ۱۳۹۷، ۵۲) دولت های مستکبر و ابرقدرت در تدارک هستند تا با سوءاستفاده از شرایط جهانی شدن بعنوان بارزترین وجه دوران پس از دولت ملی، جهان را دگرگون و همه دولت ها را تحت یک قانون یکپارچه در آورند و سلطه خود را بر جهان حاکم و حاکمیت دولت ها تثبیت، قدرت دولت ها را محدود و مرزهای سیاسی و حاکمیت ملی را تضعیف و زمینه مداخله در حاکمیت دولت ها به بهانه های انسانی و بشردوستانه و یا ارزش های اخلاقی فراهم نمایند (پروین، ۱۳۸۹، ۴۱). از طرفی، استقلال خواهی از اصول سیاسی اسلام است و اسلام «هیچ وقت نمی خواهد یک مسلمان جیره خوار یک غیرمسلمان باشد و یا جامعه اسلامی دستش به طرف یک جامعه دیگر دراز باشد و به همین دلیل مقلد جامعه دیگر باشد» (مطهری، ۱۳۸۸، ج ۲۵، ۳۹۰). لازمه استقلال در مرحله اول داشتن استقلال فکری، حماسه و روح ملی است که مانع جذب ملتی در ملت دیگر است؛ اسلام احساس شخصیت، استقلال فرهنگی و فکری، غرور ملی و اجتماعی در مقابل خودباختگی و وابستگی به غرب به وجود می آورد که با اقتباس امتیازات علمی، فنی و هنری از غرب منافاتی ندارد، «چیزی که هست باید در هاضمه خود هضم برد نه این که در هاضمه آن ها هضم شد» (مطهری، ۱۳۸۸، ج ۱۷، ۶۳۲)، در مرحله بعد داشتن استقلال سیاسی در مقابل استعمار است، زیرا «ما مسلمانیم، یک مسلمان و ملت مسلمان به خود اجازه نمی دهد که ذلیل باشد»، نباید ملت مسلمان زیر دست و فرمانبر کشورهای استعمارگر باشند، کشور اسلامی باید استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی یا فکری و استقلال مکتبی را حفظ نماید (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۲۴، ۱۷۶). استقلال سیاسی یعنی

ملت از نظر سیاسی بتواند در مقابل کشورهای ابرقدرت برای خود تصمیم بگیرد، امنیت خود را حفظ کند، نفت را برای ایران استخراج کند و محکوم و تابع اراده دیگران نباشد تا استقلال سیاسی داشته باشد (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۲۴، ۲۳۸). بنابر این هر گونه وابستگی در اپیدمی کرونا و واکنش آن به کشورهای استعمارگر غیر قانونی و مخالف مصالح و منافع ملی است.

کرونا در عین این که تهدیدی بهداشتی در سطح جهانی است، می تواند به تهدیدی برای امنیت ملی تبدیل شود. برای مقابله با تهدیدات ملی و فراملی کرونا می توان از ظرفیت های شورای عالی امنیت استفاده کرد، این شورا بر اساس فصل سیزدهم قانون اساسی در اصل یکصد و هفتاد و ششم، به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی برای تعیین سیاست های دفاعی - امنیتی کشور، هماهنگ نمودن فعالیت های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی و بهره گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی تاسیس شده که می تواند نقش موثری در هماهنگی نهادهای حاکمیتی برای مقابله با اپیدمی کرونا داشته باشد. ستاد ملی مقابله با کرونا به عنوان یکی از مصوبات این شورا است که تصمیمات آن ستاد قانونی موجب تحدید و یا تعلیق برخی حقوق و فعالیت های اقتصادی، آموزشی و تفریحی شهروندان برای کاهش تلفات و ریشه کنی اپیدمی کرونا ویروس شده است و در زمینه واکنش ملی یا واردات واکنش ایمن کرونا باید راهکار مناسبی برای اطمینان خاطر شهروندان بدست دهد.

۵. نتیجه گیری

اعتقاد به مرجعیت سیاسی دین و جایگاه مردم در سیاست در فقه شیعه زمینه را برای تاسیس نظامی مردمسالار و در عین حال دینی بعد از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ فراهم نمود که تجلی اصول و ارزش های بنیادین آن در متن قانون اساسی است. بر اساس این اصول دولت و ملت می توانند با حداقل محدودیت ها و بر اساس روح همکاری و وحدت با اپیدمی کرونا مقابله نمایند. کرونا اگر بصورت مصنوعی و در آزمایشگاه های ارتش آمریکا ساخته شده باشد، قطعاً تهدیدی ملی برای ایران خواهد بود که جمعیت، اقتصاد و امید به آینده ایرانیان را نشانه گرفته است. بدیهی است دولت برپایه اصول

مستحکم قانون اساسی در خصوص حفظ استقلال موظف به مقابله امنیتی با این تهدیدات و توانمندسازی سیستماتیک نابودسازی ویروس های آزمایشگاهی بعدی و تسلط بر فرایند واکسن سازی چنین موجودات مرگباری خواهد بود. همچنین، تحت نظارت رهبری بعنوان اصل متوازن کننده قوا در جمهوری اسلامی، در شرایط بحرانی اپیدمی کرونا، دولت موظف به تصمیم گیری سریع و قاطع برای حفظ مصالح و منافع ملی بر اساس اصول: حاکمیت قانون، رفاه، برابری، عدم تبعیض، آزادی، کرامت، حقوق شهروندی و عدالت؛ با حداقل تهدیدات و تعلیقات قوانین بر حقوق عامه است. عموم مردم نیز بر اساس اصول جمهوریت، نظارت و مسولیت همگانی، حقوق شهروندی، آزادی و کرامت موظف به رعایت قوانین و نظارت مستمر بر فعالیت های دولتمردان می باشند. مراعات و نظارت بر حقوق و تکالیف ملت و دولت تحت راهبری ولایت فقیه می تواند تهدید کرونا را مهار و نیروها و نهادهای حاکمیتی و مردمی را برای مواجهه با کووید ۱۹ متحد و منسجم نماید.

کتابنامه

- امام خمینی (۱۳۶۹)، صحیفه نور، ج ۲۱، تهران، انتشارات سازمان مدارک فرهنگ انقلاب اسلامی.
- امام خمینی (۱۳۶۹)، صحیفه نور، ج ۳، تهران، انتشارات سازمان مدارک فرهنگ انقلاب اسلامی.
- امام خمینی (۱۳۶۹)، صحیفه نور، ج ۶، تهران، انتشارات سازمان مدارک فرهنگ انقلاب اسلامی.
- بادامچی، محمدحسین؛ و البرزی، فاطمه (۱۳۹۹)، «کرونا، بازگشت به خانه و برآمدن الگوی نوظهور زنان خانه دار مجازی». مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، جلد ۴۷، شماره ۱۲، ص ۱۸۳-۲۱۷.
- بخت‌ور، محمدرضا؛ و مقصودی، مجتبی (۱۳۹۹)، «طیف سنجی رویکرد مطبوعات سیاسی در قبال عملکرد دولت در دوران شیوع بیماری کرونا در ایران». رسانه، ۱۱۹ (۳۱)، ص ۳۱-۴۸.
- بسیج، احمدرضا (۱۳۷۸)، «آسیب شناسی عدم اجرای اصل هشتم قانون اساسی». معرفت، ۱۳۱ (۱۷)، ص ۱۰۹-۱۲۸.
- پشمی، بهرام (۱۳۹۹)، تعلیق تعهدات حقوق بشری دولت‌ها در وضعیت‌های اضطراری عمومی؛ بحران کووید-۱۹. پژوهش حقوق عمومی، ۲۲ (۶۷)، ص ۱۱۱-۱۴۰.
- پورسعید، رامین؛ و توتونچیان، مهتری (۱۳۹۹)، «مبانی دینی حقوق شهروندی». اخلاق زیستی، جلد ۳۵، شماره ۱۰، ص ۴۰-۴۹.

- پیشوائی، مهدی (۱۳۹۹)، «بحران ویروس کرونا». درسهایی از مکتب اسلام، جلد ۷۰۹، شماره ۶۰، ص ۵-۶.
- حاجیلویی، محب (۱۳۹۶)، مطالعه‌ی تطبیقی اهداف عدالت و رزانه‌ی حکومت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و نهج البلاغه، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۲۰(۶)، ۸۳-۹۹.
- حبیب‌زاده، محمدجعفر (۱۳۹۸)، اصل حاکمیت قانون در الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت. برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۳، ۳۵-۴۲.
- خسروی، حسن (۱۳۹۸)، حقوق اساسی ۲، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- دیولف استیون؛ پک کو دیدایر (۱۳۹۸)، محدود ساختن حقوق بشر به دلایل مذهبی: بنیاد و مرزها؛ چشم اندازی از دادگاه حقوق بشر اروپا، ۱۴(۲)، ۴۹-۵۸.
- رهبر، عباس‌علی؛ مقدمی، مهرداد (۱۳۹۰)، «بنیان‌های حقوقی مردم‌سالاری دینی در قانئن اساسی جمهوری اسلامی ایران». مطالعات انقلاب اسلامی، جلد ۲۵، شماره ۸، ص ۱۸۳-۲۰۸.
- روآ، ابویه (۱۳۷۸)، تجربه‌ی اسلام سیاسی، ترجمه‌ی محسن مدیر‌شانه‌چی و حسین مطیعی‌امین، تهران، انتشارات بین‌المللی الهدی.
- سردارنیا، خلیل (۱۳۹۲)، شاخصها و نسبت مشروعیت مردمی و دینی حکومت در نهج البلاغه، پژوهش‌نامه نهج البلاغه، جلد ۱، شماره ۱، ص ۳۹-۵۰.
- سیمایی صراف، حسین (۱۳۹۹)، هنجارهای حقوقی/فقهی کرونایی؛ مبانی مشروعیت هنجارها و خاستگاه قانونی هنجارسازان. فصل‌نامه تحقیقات حقوقی، ۲۳ (ویژه‌نامه حقوق و کرونا)، ۱۶۳-۱۸۰.
- شفیعی سیف‌آبادی، باقری دولت‌آبادی، علی (۱۳۹۹). فهم واقعیات و پیامدهای اجتماعی بحران کوید-۱۹ بر مبنای نظریه سیستم‌های اجتماعی نیکلاس لومان. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۲(۲)، ۵۵-۹۰.
- صادقی‌شاهدانی، مهدی (۱۳۹۶)، تحلیل وظایف دولت در قبال مسئله عدالت از منظر قرآن و حدیث، فصلنامه مطالعات قرآن و حدیث، جلد ۲۱، شماره ۱۱، ص ۶۵-۸۵.
- غمامی، سیدمحمد مهدی؛ نصراللهی نصرآباد، علیرضا؛ پاک‌نژاد، امین‌الله (۱۳۹۷)، شاخص‌های فقهی حقوقی استقلال دولت؛ با تاکید بر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه دانش حقوق عمومی، جلد ۲۱، شماره ۷، ص ۵۲-۷۵.
- فاضلی، نعمت‌اله (۱۳۹۹). بحران کرونا و بازان‌دیشی فرهنگی در ایران. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۲(۲)، ۲۷-۵۳.

مناسبات حاکمیت و مردم بر پایه ... (سید محمدرضا محمودپناهی) ۱۸۳

- فغان نژاد، سعدالله؛ مهدی، نوری (۱۳۹۱)، بررسی حقوق شهروندی در وضعیت بحران مطالعه تطبیقی حقوق ایران، فرانسه و آمریکا. علمی پژوهشی مدیریت بحران، ۱(۱)، ۶۹-۸۱.
- فنی، زهره (۱۳۹۹)، تحلیل دیدگاه حق زندگی شهری و مواجهه با بحران ویروس کووید-۱۹. فصل نامه علمی-ترویجی دانش پیشگیری و مدیریت بحران، ۱۰(۳)، ۲۱۱-۲۱۸.
- فیروزیان حاجی، ابراهیم (۱۳۹۷)، «اصل برائت و حقوق شهروندی و ریشه‌های آن». پژوهش دینی، جلد ۳۶، شماره ۰، ص ۱۶۵-۱۸۲.
- لطفی، عبدالرضا؛ و دهقانیان، رضا (۱۳۹۸)، «اصل برابری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران». مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، جلد ۸۱، شماره ۲۳، ص ۷۶۳-۷۷۸.
- مطهری؛ مرتضی (۱۳۸۹)؛ مجموعه آثار استاد شهید مطهری؛ ج ۱۶، تهران، انتشارات صدرا.
- مطهری؛ مرتضی (۱۳۸۹)؛ مجموعه آثار استاد شهید مطهری؛ ج ۱۷، تهران، انتشارات صدرا.
- مطهری؛ مرتضی (۱۳۸۹)؛ مجموعه آثار استاد شهید مطهری؛ ج ۲۴، تهران، انتشارات صدرا.
- مطهری؛ مرتضی (۱۳۸۹)؛ مجموعه آثار استاد شهید مطهری؛ ج ۲۵، تهران، انتشارات صدرا.
- مقصودی، دکتر حمیدرضا (۱۳۹۹)، «مسئولیت اقتصادی دولت در برابر کرونا در نگاه استاد سیدعباس موسویان؛ مصاحبه‌ای که به سرانجام نرسید!!». پاسدار اسلام، جلد‌های ۴۶۱-۴۶۲، شماره ۳۹، ص ۵۶-۵۷.
- منتظری، حسینعلی (۱۳۷۹)، مبانی فقهی حکومت اسلامی، ج ۲، ترجمه محمود صلواتی، تهران، سرایی.
- مهدویان، علیرضا (۱۳۹۶)، «جایگاه مقابله با فقر و نابرابری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران». ره آورد سیاسی، جلد ۵۰، شماره ۱۶، ص ۳۳-۵۶.
- نصیری خلیلی، علی اکبر؛ بهنیافر، احمدرضا؛ پورقصاب امیری، علی (۱۳۹۹)، بررسی ابعاد و مولفه‌های حاکمیت قانون در توسعه فراگیر و پیامدهای سیاسی آن. فصل نامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۶(۵۲)، ۹۷-۱۱۷.
- ویژه، محمدرضا (۱۳۸۳). «مفهوم اصل برابری در حقوق عمومی نوین». حقوق اساسی، جلد ۲، شماره ۲، ص ۲۱۳-۲۵۲.
- یوسفی، علی (۱۳۸۳)، برابری سیاسی و رابطه آن با مشروعیت دولت. دانشکده ادبیات و علوم انسانی-دانشگاه خوارزمی، ۱۲(۴۰)، ۶۵-۸۷.

- Brinks, V., & Ibert, O. (2020). From corona virus to corona crisis: The value of an analytical and geographical understanding of crisis. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 111(3), 275-287.
- Günther, T., Gleißner, W., & Walkshäusl, C. (2020, December). What happened to financially sustainable firms in the Corona crisis?. In *Sustainability Management Forum| NachhaltigkeitsManagementForum*, Springer Berlin Heidelberg, 28(3), 83-90.

